

Чурапчыга күн тахсар!

САНА ОЛОХ

12+

 2021 сыл
От ыйын
30 күнэ
бээтинсэ
№ 51 (11804)

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • @sanaoloh

Бээтинсэ от ыйын 30> субуота от ыйын 31> баскыһынна атырдьах ыйын 1> бэнидизинньк атырдьах ыйын 2> олтуорунньук атырдьах ыйын 3> сэрэдэ атырдьах ыйын

— БЭЛИЭ ТҮГЭН —

ПАВЕЛ ПИНИГИН ОЛИМПИАДАБА ЧӨМПҮЙҮӨННЭЭБИТЭ 45 СЫЛЫН ТУОЛЛА

кылаастаах судьуйа, Дьокуускай куорат уонна Чурапчы улуунун Бочуоттаах граждана, Саха Өрөспүүбүлүкэтин 20-с үйбэс успуорка лауреата, „Бочуот Знага“, „Хотугу сулус“ уордьаннарынан, „Үлбэс килбизин иһин“ мэтээлинэн, ЫБСЛКС Киин кэмитиэтин „Спортивной килбиз“ бэлиэтинэн наһараадалаах Павел Павлович Пинигин 21-с Монреаллаабы олимпиадаба чөмпүйүн үрдүк аатын ылан, кыһыл көмүс мэтээлинэн наһараадалаах 45 сылын туолар.

Кини 1953 сыллаахха Чурапчы оройуонун Дирин сэлэтиннэтигэр төрөөбүтэ. Алтыс кылааска Диринтэн Чурапчыгабы интэринээт-оскуолаба үөрэнэ кириэн, орто үөрэби бүтэриэр диэри улуу тириэньэр Дмитрий Петрович Коркинга көнүл тустуунан дьарыктаммыта.

Павел Павлович көнүл тустууга бары үрдүк наһараадалары ситистит ыспарсымыанынан буолар. Олимпийскай чөмпүйүн (Монреаль,

1976 с.), Аан дойду чөмпүйүнэ (1975 с., 1977 с., 1978 с.), Европа чөмпүйүнэ (1975 с.), Аан дойду кубогун хаһаайына (1976 с., 1977 с.), ССРС норуоттарын спартакиадаатын кыайылааба (1975 с.), ССРС чөмпүйүнэ (1976 с.), Норуоттар икки ардыларынаабы турнирдар кыайылаахтара (1974 с., 1975 с., 1977 с., 1979 с., 1980 с.), Европейскай чөмпүйүнэр кулуубунан кубоктарын кыайылааба (1978 с.). ССРС сэлэтиннэлээх күстэрин чөмпүйүнэ (1983 с.), бэтэрээнэргэ аан дойду чөмпүйүнэ (1993 с.).

Павел Павлович Пинигин Судаарыстыбаннай муньах (Ил Түмэн) дьокуата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин ыспартыбынай тустууга федерациятын вице-президе.

1976 сыллаахха Монреальга олимпийскай чөмпүйүн буоларыгар кинини кытары Сэбизскэй, Сойуус сүүмүрдэммит хамаандатыгар Роман Дмитриев, Александр Иванов кириэн, иккис миэстэ буолан, үрүн көмүс мэтээлинэн наһараадалаахтара. Албан ааттаах бири дойдутаахпыт!

Эн норуотун туһугар, успуорду сайыннарыыга киллэрсибит көмүс кылаахын сыаналыыбыт, кизн туттабыт! Кэрэ-бэлиэ даатабынан эбэрдэлиибит, чэпизэн доруобуйаны, сыралаах, кэскиллээх үлбэр ситиһиһири, этэннэ буолууну баһарабыт!

«СО» корр.

— НОВОСТИ РЕСПУБЛИКИ —

Работодатели должны быть заинтересованы в коллективном здоровье своих сотрудников

В Якутии текущая санитарно-эпидемиологическая ситуация, связанная с угрозой распространения новой коронавирусной инфекции, остаётся напряжённой. По данным Управления Роспотребнадзора по РС(Я) на 28 июля в регионе выявлено 122 новых случая COVID-19, из них по городу Якутску – 65. Об этом журналистам в ходе традиционного брифинга сообщила вице-премьер Правительства Якутии, заместитель руководителя Республиканского оперштаба Ольга Балабкина.

Вирус также зарегистрирован в районах республики: Алданском – 8, Сунтарском – 6, Мирнинском и Хангаласском – по 5, Таттинском и Чурапчинском – по 4, Вилуйском, Нерюнгринском, Нюрбинском – по 3, Ленском, Мегино-Кангаласском, Намском и Олекминском – по 2, Амгинском, Верхоянском, Момском, Нижнеколымском, Томпонском, Усть-Алданском, Усть-Майском, Эвено-Бытантайском – по 1 случаю. Рост заболеваемости в районах связан с окончанием первого этапа отпускного сезона и возвращением якутян из мест отдыха вне республики.

«В случае выхода на работу или приезда после отпуска в свои муниципальные образования из других районов республики, города Якутска или других субъектов страны, гражданам в обязательном порядке необходимо сдать ПЦР-анализы, чтобы не создавать угрозы жизни и

здоровью своих родных и близких, коллег и жителей того или иного муниципального района. Рыбаки и охотники, выезжающие в северные и арктические районы, должны максимально сократить свои социальные контакты. В настоящее время в ряде северных улусов республики, которые в течение достаточно долгого времени оставались «чистыми» от коронавирусной инфекции, идёт фиксация именно завозной инфекции приезжающими», – подчеркнула Ольга Валерьевна.

Лабораториями республики за прошедшие сутки проведено 2 716 исследований на новую коронавирусную инфекцию. Как и по всей стране в Якутии также продолжается вакцинация взрослого населения.

В настоящее время якутянам доступны вакцины «ЭпикВакКорона», «ГамКовидВак» и буквально вчера в регион поступила партия вакцины «Спутник-Лайт», которая сегодня уже имеется в поликлиниках Якутска. При поступлении дополнительной партии вакцины «Спутник-Лайт», она будет направлена в районы республики.

«Вакцина «Спутник-Лайт» может быть использована гражданами как при первичной вакцинации, так и при ревакцинации вакцины, полученной шестью месяцами ранее. Напомню, полгода назад первыми вакцину получали отдельные группы граждан, в частности медицинские работники», – пояснила вице-премьер.

С учётом того, что в республике продолжается второй этап отпусков, Ольга Балабкина призвала якутян при выезде на отдых за пределы республики обязательно соблюдать санитарно-эпидемиологические требования и действующие ограничительные меры. При возвращении с отпусков и выходе на работу обязательно сдать ПЦР-анализы и выходить на работу только при отрицательном результате. Помните о том, что вы можете принести вирус в семью, в свой коллектив и стать источником распространения инфекции», – резюмировала она.

Пресс-службы Главы Республики Саха (Якутия) и Правительства Республики Саха (Якутия).

— УЛУУСКА – БУ КҮННЭРГЭ —

53 квартиралаах таас дьиз сыбаайата түстэ

Чурапчы нэһилиэгин «Куоҕалы» түүлбэтигэр (ТОС) урукку Ленин аатынан 91, 92 нүмүрдээх панель дьизлэр оннуларыгар сана 53 квартиралаах, 5 этээстээх таас дьиз бастагы сыбаайата түстэ.

Кэнники сылларга Чурапчы улууна «Хаарбах туруктаах дьизлэртэн көһөрүү» бырагырааматыгар күүскэ үлэлэһэр.

Элбэх дьон сыллата сана дьизбэ көһөр дьолу биллэлэр. Үөрүүлээх түгэннэ улуус баһылыга Андрей Ноговицын, Чурапчы нэһилиэгин баһылыга Владимир Сивцев, дьэни тутар «СК Илин» ХЭТ генеральнай дириэктэрэ Иван Коротких уонна «Куоҕалы» ТОС салайааччыта Федора Седалищева тыл эгитлэр, сана тутуу үлэлээх буоларыгар, былааннаах кэмгэр үлбэс кириэригэр баһардылар.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

--- ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ ---

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгэннэрэ

От ыйын 19 күнүгэр Ил Дархан Дьокуускайга ытыллыбыт «Математическай моделирование, төттөрү эргитэр соруктар, улахан дааннайдар» норуоттар икки ардыларынаагы конференция бырагырааматын кэмистиин чилиэннэрин кытта көрүстэ. Учуонайдар Айсен Николаевка Саха Өрөспүүбүлүкэтин сайыннарыга саҥа научнай санааларын эттилэр. Кинилэр улахан дааннайдары, суоттаан таһаарар систиэмэлэри кытта үлэбэ саҥа идийэлэри билиһиннэрдилэр. Кэпсэтии айылба катастрофаларын, ол иһигэр тыа баһаардарын сэрэтиигэ наука оруолун тула барда.

Көрсүһүүгэ Арасыйыа наукатын академиятын академига, АНА Президиумун чилиэнэ Борис Четверушкин, ХИФУ профессора Пётр Вабищевич, профессор Ялчин Эфендиев уонна да атыттар кытыннылар. Видеосибээс нөҥүө Арасыйыа наукатын академиятын чилиэн-корреспондента, Сибиридээби салаатын Президиумун чилиэнэ Сергей Кабанихин бэйэтин санаатын эттэ.

Өрөспүүбүлүкэ баһылыга Саха сириг сайдытыгар наука оруола улахан суолталаабын бэлиэтээтэ. Айсен Николаев килиимэт уонна экосистема сүмкэн уларыытын септөөхтүк өйдүүргэ, ону сэргэ тыа баһаардарын сэрэтиигэ саҥа научнай көрүүлэр наадаларын бэлиэтээтэ.

От ыйын 20 күнүгэр Айсен Николаев тыа баһаардарын умурорууга өрөспүүбүлүкэ суһал быһыыга-майгыга хаамыһыатын учараттаах мунһабын ытта. Бүгүн улахан уот Горнай улуугар турбутунан сибээстээн Ил Дархан бу оройуонна баһаардары умуроруу салайааччытынан өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтин олоҕо куттала суох буолуутун хаачыйар судаарыстыбаннай кэмистиэт бастакы солбуйааччытын Иннокентий Андросовы анаата.

Өрөспүүбүлүкэ баһылыга мунһааха Горнай улуугар көмөбө анап техника автоколоннатын, ол иһигэр уу таһар массыналары уонна автоцистерналары ытарга соруудахтаата.

Маны сэргэ өрөспүүбүлүкэ элиэнньэлэригэр, куораттарыгар баһаарбуруота кэлэринэн ситимнээн Айсен Николаев Роспотребнадзорга салгынаа буортулаах эттиктэр хойдууларын уонна ити түгэннэ тугу ғынар туһунан информацияны күннэтэ таһаарга, оттон Доруобуйа харыстабылын министристибэттигэр дьон ынырдабына, суһаллык тийиэн көрөргө-истэргэ,

эмтииргэ соруйда.

От ыйын 21 күнүгэр Ил Дархан Горнай улуугун Магарас бөһүөлэгин сиригэр-уотугар турбут баһаардары умуроруу үлэтин бэрэбизиркэлээтэ. Айсен Николаев бу сырытыгар «Якутлесресурс» уонна лесхоз үлэһиттэрин кытта көрсөн үлэ-хамнас туһунан сэлэргэстэ. Санатан эттэххэ, Горнай улуугар Ил Дархан соруудабынан 27 специализированнай массынаны хомуйан көмөбө ыппыттар. Ити техника баһаардар баар сирдэринэн тарбатыллан улахан көмөнү онордо.

«Федеральнай, өрөспүүбүлүкэтээби, олохтоох нэһилиэнньэ уонна бэйэлэрин бабаларынан көмөлөһө кэлбит дьон куустэринэн уоту умуроруу үлэтин бастакы түһүмэҕин соруугун толордубут — улуус нэһилиэнньэлээх пууннарыгар бүгүн уот суоһаабат. Билигин биһиги бу үлэ иккис түһүмэҕэр — уоту төгүрүктээн, эргийэ көтөн, хаайыыга, бохсууга кириэбит. Уот салгыы Бэрдыгэстээх диэки барытын тохтотуохтаахпыт. Ол иһин манны уоту кытта охсуһууга саамай улахан бөлөбү мустубут», — диэтэ Айсен Николаев.

Горнай улуугар бу күнүгэр баһаардары умурорууга 806 киһи үлэлээтэ, ол иһигэр 469 мобилизацияламмыт олохтоох дьон уонна бэйэлэрин бабаларынан үлэлээччилэр, 203 — авиалесоохрана, 43 — Якутлесресурс, 12 — лесхоз, 79 — МЧС байыастара кириллэр. Маны сэргэ 121 техника туттулунна.

Айсен Николаев балаһыанньа өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн түспүтүн бэлиэтээтэ. Ол курдук, кини эппитинэн, улахан баһаардар ахсааннара нэдиэлэ иһигэр 100-нэн аһыаата. Онно зондировщик-сөмөлүөт абаһыт ардактара эмиз көмөлөстүлэр.

От ыйын 22 күнүгэр Ил Дархан Арасыйыа Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин тыа баһаардарын кытта охсуһууга анаммыт мунһабар кытынна. Дойду баһылыга МЧС министри Евгений Зиничев, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Баһылыга Айсен Николаев уонна атын эргийиэннэр бэрэстэбиитэллэрин дакылааттаадын иһиттэ.

Айсен Сергеевич Владимир Путинна Саха сиригэр тыа баһаардарын кытта охсуһууга эргийиэннээби киһи тэрийэр уонна өрөспүүбүлүкэни баһаары умурорууга көдүүстээх ДТ-75 тыраахтардарынан хаачыйар туһунан этиллэри киллэрдэ. Бэрэсидьиэн Ил Дархан бу этилэрин өйөөтө уонна ону сэргэ Айсен Николаев тыаны

көрүүгэ-харайыыга харчыны тыырыы саҥа методикатын туһунан санаатын биһирээтэ. Ол түмүгэр дойду баһылыга Арасыйыа Бырабыыталыстыбатыгар саҥа методиканы түргэнник олоххо киллэрэ охсоллоругар соруйда. Санатан эттэххэ, нэһилиэнньэ ахсааныгар боомтону уурар урукку методиканан аһыйах дьонноох Саха сиригэр тыаны көрүүгэ-харайыыга кып-кыра харчы тыырыллар, биир гааба — 6 эрэ солкуобай курдук. Итини таһынан үлэни көдүүстээх онорор туһуттан Владимир Путин аһыйах нэһилиэнньэлээх уонна элбэх изэннээх тыалаах сирдэргэ тыаны көрүү-харайыы, уоттан харыстааһын боломуочуйатын федеральнай таһымна биэриэххэ диэн этии киллэрдэ.

От ыйын 22 күнүгэр Айсен Николаев видеосибээс нөҥүө Арасыйыа Федерациятын транспорка министриэ Виталий Савельевтыын көрүстэ. Салайааччылар өрөспүүбүлүкэттэн тимир суолунан таас чобу тизин таһаары, дьон салгын аалларынан айанын субсидиялааһын уонна Өлүөнэ нөҥүө муостаны тутуу болпуруостарын ырыттылар.

Ил Дархан бүгүн Саха сиригэр Өлүөнэ өрүс нөҥүө муостаны тутууга бэлэмнэни үлэтэ: суолу кутуу, вахтовай бөһүөлэктэр оннуларын оноруу ытылларын иһитиннэрдэ. Виталий Савельев 2022-2024 сыллардаагы федеральнай буддьуөтү таныы чэрчитинэн министристибэ муостаны тутууну өрөспүүбүлүкэни кытта биіргэ үбүлээһин болпуруоһугар уонна сорох харчыбыһылтыырылларыгар үлэлэһэрин эттэ.

Таас чобу тизии ыйытытыгар транспорт министриэ БАМ Илинни полигонун учаастактарыгар тимир суол таһааһыаһардар кыабын улаатыннарыыга теһө көзмөйдээх үлэ ыытыллыахтаабын быһаарсыы бара турарын эттэ. Ол курдук бүгүн таһааһы ыытааччылар кэлэр сылларга теһө былааннаахтарын,

онтуларын теһө улаатыннарыахтаахтарын чопчулуур үлэ ытыллар.

Ил Дархан Саха сиригэр биір сытыы болпуруоһунан сөмөлүөт билиэтин сыанатын чөлчөтти буоларын эттэ. Кини Виталий Савельевка Утук Илтинэн, ол иһигэр Мииринэйтэн, Нерюнгриттэн, Полярнайтан Москваба диэри көтүүгэ киһи сааһыттан хаарчаба суох субсидияны киллэрбиттигэр махталын биллэрдэ. Ол эрэри Айсен Николаев дьон үксэ киин куораттарга Дьокуускайынан көтөрүн, манны ити этиллибит субсидия көрүлүбэтэбин бэлиэтээтэ.

Итинэн ситимнээн эрэгийиэн баһылыга уонна дойду транспорка министриэ 2021 сыл балабан ыйын 1 күнүттэн сэтинни 30 күнүгэр диэри Дьокуускайтан Москваба, Санкт-Петербурга, итиннэ Мииринэйтэн Санкт-Петербурга диэри көтүүнү субсидиялааһынна Арасыйыа Бырабыыталыстыбатын резервнэй фондатыттан эбии харчыны тыырыы кыаллытын туһунан кэпсэтиллэр. Бу хайысхаларынан 32,5 тыһыынча киһи эбии айанныыра былааннаар.

Көрсүһүү түмүгэр Виталий Савельев бу көтөбүлүбүт болпуруостары болбомтолоохтук көрөхтүт уонна быһаарыллалларыгар көмөлөһөхтүгү диэтэ.

От ыйын 22 күнүгэр Айсен Николаев соторутаагыттан норуоттарыкки ардыларынаагы дуобакка аан дойду чөмпүйүөнү буолары ситиспит норуоттар икки ардыларынаагы гроссмейстер Матрена Ноговицынаба «Саха Өрөспүүбүлүкэтин физическэй култураба уонна спорка үтүөлээх үлэһитэ» ааты инэрдэ уонна 500 тыһ. солкуобайдаах сертификаты туттарда. Матрена эһиил аан дойду чөмпүйүөнүн титулун көмүскээһинэ дойдутугар буолуон баһаарын эппитигэр, Ил Дархан өйүөхтүгү диэтэ.

От ыйын 23 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ баһылыга 2021 сыл бастакы анаарын түмүгүнэн Саха

сиригэр национальнай бырайыактары олоххо киллэрии үлэтин хаамыытын көрдө. Быйыл хамаандалар былааннааһынна уонна бырайыактары олоххо киллэрии тэрээһиннэригэр быдан хаачыстыбалаахтык үлэлэспиттэр. Ол курдук 2021 сыл бастакы анаарын түмүгүнэн көрдөрүү былырыннытаабар лаппа улахан. Айсен Николаев бу хайысхаба уустуктардаах ыйытылары кытаанах контуруолга ыларга эттэ. Маны сэргэ кини өрөспүүбүлүкэбэ национальнай бырайыактары олоххо киллэрии хаамыыта мантан ылата кыбаартал айы, оттон алтынныттан ый айы көрүллэр буолуоба диэтэ.

От ыйын 23 күнүгэр Ил Дархан Горнай улуугун Күөрэлээх селиэнньэтин сиригэр-уотугар баар баһаардарга сырытта уонна тыаба турбут уоту умурорууга суһал мунһабы ытта.

Ил Дархан манны Магарас, Күөрэлээх, Аһыма, Бэс Күөл бөһүөлэктэрин тулаларыгар баар баһаардары умуроруу былаанын ырытыста, наадалаах ыйыылары, дыһаллары биэрдэ.

От ыйын 23 күнүгэр Айсен Николаев судаарыстыбаннай-чааһынай үлэ мэхэниисминэн тутуллар эбийиэктэргэ үлэ хаамытын контуруоллаата.

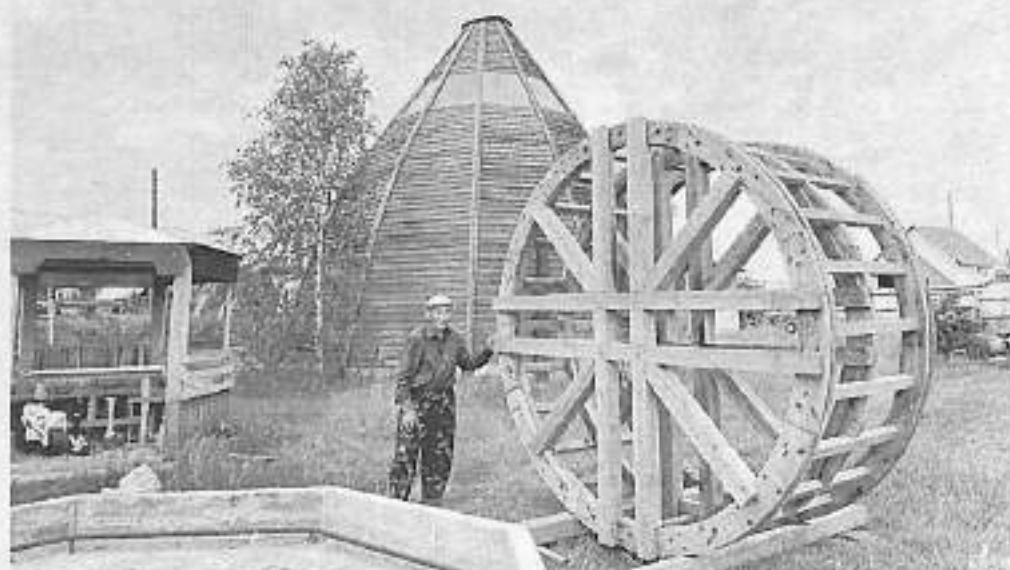
Ол курдук, мунһааха куорат 2 Не-нүөмэрдээх балыһатын поликлиникатын, саналарыгар ыарахан кэһиллээх оболорго 120 мизстэлээх өрөспүүбүлүкэтээби коррекционной интэринэйт-оскуоланы, Саха сирин судаарыстыбаннай филармониятын уонна Эпос уонна искусство арктикатаабы киһини, итиннэ сылы эргиччи үлэһи «Полярная звезда» оҕо сыннаанар уонна чэбдиһирэр киһини тутууну көрдүлэр.

Ити түмүгүнэн Ил Дархан эбийиэктэргэ улахан үлэ ытыллыбытын бэлиэтээтэ. Айсен Сергеевич туттааччыларга улахан болбомтону үл-харчы уонна техническэй болпуруостары кэмигэр быһаарыыга ууралларыгар эттэ. Биірдиһлээн ылан көрөр буоллаха, интэринэйт-оскуоланы тутууга гааска холбонуу, филармонияба — Сайсарыкүөлгэ ыксары сытар сир кэһимник тупсарыы ыйытылары тураллар. Өрөспүүбүлүкэ баһылыга хас биірдии эбийиэккэ үлэ чуолкай графигынан анаммыт болдьоһо тутан бүтэрэр ғына ытыллыахтаабын тоһоһолсон эттэ.

Афанасий НОЕВ,
Ил Дархан пресс-сэкиретээрэ.

— БУ — ИНТЕРЬИНЭЙ —

ВАСИЛИЙ ДЯЧКОВСКОЙ ОНОРБУТ УУ МЕЛЬНИЦАТА УСТУОРУЙА КЭРЭНИТИНЭН БУОЛУО

85 саастаах Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо Василий Николаевич Дьячковскай төрөөбүт Сыланар турбут былыргы уу мельницатын үтүгүннэрэн оноро сылдыарын истэн, баран билэн-көрөн, кэпсэтэн кэллим.

Василий Николаевич 1936 сыллаахха ахсынньы 2 күнүгэр Сыланга төрөөбүтэ. 1942-1944сс. Кэбээйигэ көһөрүүгэ сылдыбыта. Черчение учуутала үөрэхтээх. Наһараадаларын киһи ааҕан сиппэт. Онтон сүрүннэрин аҕаллааха, ССРС култууратын туйгуна, Чурапчы улуусун уонна нэһилиэгин, Сылан, Кэбээйи улуусун Мукучу нэһилиэгин Бочуоттаах гражданина, Саха өрөспүүбүлүкэтин бочуоттаах бэтэрээнэ, о.д.а.

Бу оччотооҕу сылларга турбут уу мельницатын сэмэһин тизгэнигэр көһөрөн аҕалан, хас биридии тутулун үөртэн, макетын онорон, түбүктээх үлэни көрсө сылдыар эбит. Манна эбии киһи бэйэтэ билэригэр олобуран, устуоруйаны хасыһан, литэрэтиирэни үөртэн, эбии матырыйааллары хомуйбута барыта биир лаапкаҕа чөм тутулла сылдыарын көрдөрдө.

Василий Николаевич бу историческай тутууну Сылан нэһилиэгин уонна улуус дьоно-сэргэтэ, кэнчээри ыччат биллин диэн үйэтитэр сыалтан онорорун этэр. Салгыы киһи кэпсээнигэр ааҕыт.

УУ МЕЛЬНИЦАТЫН УСТУОРУЙАТА

20-с үйэ биир историческай тутуутун экзонат быһыытынан туруорбут киһи диэн баҕарар эһим. Икки сыл аннараа өттүгэр толкуйдаан баран, быйылгыттан саҕалаатым. Ол силиһэ силистээх, мутуга мутуктаах...

Сыланга Кытах диэн киһиним түспүт өтөхтөөхлүн. Онно 1940 сыллаахха бу уу мельницатын туруорбуттар. Сиигир диэн ааттанар этэ. Обуруот аһыгар бырахтаран, сиигирдэр сыаллаах-сорукутаах.

Бу обуруот сиригэр үлэлээбит дьон билигин суохтар. Мэнэ Ханалас Павловскайыттан төрүттээх Сталинскай бириэмийэ лауреата, биллиилээх обуруотчут Саха Мичурина диэн ааттанар Михаил Григорьевич Егоров диэн обонньор баар этэ, ол кэлбитэ. Ону кытта Волгоградскай уобаластан үс салаалаах ньэчиммэн бурдугу үүннэрэр учуонай-агроном Семен Яковлевич Нехаев диэн нуучча киһитэ кэргэниннэн кэлбитэ.

1940 с. тохсунньуга уураах тахсан, Чурапчы оройуонугар 20 кэриэйи обуруот аһыгар үлэлиэхтэрэ диэн нэһиликтэринэн тарбаппыттар. Ол тарбаммыт дьонтон Кимдеки диэн кэриэй киһитэ оруобуна мин дьонум олохтооҕо өтөхтөрүгэр обуруот сирин тэрийэн, онно улахан күөл баарыттан, онтон хороон таһааран, маны

туппуттар.

1940 с. саҕалыыллар, сыл курдук үлэлээбиттэрин кэннэ 1942с. билиги «Комбайн» колхозспутун Көһөрүүгэ ытталлар. Ошон үлэ тохтоон хаалар. Онтон кэнники урукку уураах күүһүгэр киһирэн, нэһилиэнньэни обуруот аһынан күүскэ аһатар сыал туран, 1952с. саҕалаан кустовой сэмэһээрдэр буолан барбыттар. Ол кэмтэн хортусканы, онтон да атын култуураны үүннэрэр тутуунан боллуруос турбут эбит.

Билигин 85 саасын туптум, ол кэмэһээби устуоруйаны кэпсири киһи суох. Ол иһин өйдүүр эрдэхпинэ, дьоммор-сэргэбэр кэпсээн хаалаары уонна манньык тутууну онорбуттар эбит ээ диэн билэллэрин курдук гына кэпсиэхпин баҕардым.

МЕЛЬНИЦАНЫ ОНОРУУ

Макетын онорорбор манньык мельница өссө ханна баарын көрдүү сатаабытым. Улаханньык киһи сизгэнэр холобура суох эбит. Мэлдьэхсигэ сылдыбыппыт. Бу кэнники Дьэрбэннэ баар дизтилэр, ол олох үчү дириллэр.

Мельница барахсан аннараа өтөхлөр сууллан, ардабы-хаары барытын ингэринэ сыттаҕа. Ону дьэ бу тизгэммэр тизээн аҕалан, үүт-үкү гына онорору барытын мээрэйдээтим. Тохсунньу да ахсаана барыта биир. 32 тиистээх. Тиистэрин хатын маһынан онордубут. Былыр көлүөһэлэр сүннүлэрин хайытан баран, тимири

угаллар эбит. Ону бу улахан көлүөһэтин сүннүүн манньык этэ диэн көрдөрөөрү суулаан сытыарабын.

Мизэхэ уолум, урбаанныыт Георгий Васильевич Дьячковскай көмө-тирэх буолар. Кини матырыйаалын булар-талар, кэпсэтиитин ыттар.

Бу көлүөһэлэр оноһуулар билигин ханнык даҕаны пилорама онорбот мастара эбит. Ол эбэтэр кэтит баҕайы халтаһынтан онорбуттар, билигин онук олох көстүбэт эбит. Онно моһуугура сырыттыбыт. Хата, табаарыспыт камелейан, матырыйаалын булан бэлэмни сылдыабыт.

Ыстатыйа бэлэмнэнэр кэмигэр Василий Николаевич номнуо мельницатын туруорбут.

Кини черчение учуутала диэх курдук макетын чертёна чолчу сантымыатырыгар тийээ ыйылан уруһуйдамыт. Макета бэйэбит да хаартыскаларга көрөргүт курдук тыл-тап, дьиннээх курдук.

85 саастаах ытык кырдыаҕас онорон хаалбака, устуоруйа туһа диэн илиитин сылааһынан тутан-хабан, оноро сылдыара кэрэхсэбиллээх. Онорбут тутуута устуоруйа кэрэһитэ, чачыта буолан, дьонно-сэргэбэ кэпсээнэ сылдыарыгар уонна үйэлээх буоларыгар баҕарыабын.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

— ТЫА ХАҕААЙЫСТЫГАТА —

ОТТООХУН ОТ ЫЙЫН 29 КҮНҮНЭЭБИ ТУРУГУНАН

№	Нэһилиэк	Былаан-соруудах 2020 сыл, тонн	Былырыын 2020 сыл		Былаан-соруудах 2021 сыл, тонн	Барыл-лааһын	Тыраах-тардар	Звено ахсаана			Отчут ахсаана	Охсулунна, гектар	Бэлэм-нэннэ, тн	% былаан
			охсулунна, га	бэлэмнэннэ, тонн				Бары-та	мөх	попу-мөх				
1	Алабар	1855,0	1010	557	1717,0	700	53	53	13	40	99	361	154	9,0
2	Бахсы	1830,0	870	558	1673,0	800	55	48	15	33	104	560	156	9,3
3	Болтоно	1812,0	960	738	1634,0	1240	52	49	12	37	113	510	351	21,5
4	Болугур	3148,0	706	416	2872,0	2872	39	26	15	11	57	940	705	24,5
5	Кытаанах	1812,0	1086	998	1773,0	1700	55	37	17	20	141	503	402	22,7
6	Арыылаах	1627,0	649	564	1422,0	1200	35	26	9	17	74	400	190	13,4
7	Мугудай	2638,0	1233	905	2321,0	1500	82	54	17	37	131	606	341	14,7
8	Одьулуун	3277,0	2100	1300	2942,0	2000	82	47	20	27	150	771	356	12,1
9	Соловьев	2617,0	670	675	2178,0	2440	86	35	14	21	115	883	769	35,3
10	Сылан	4580,0	2132	1406	4182,0	2200	101	66	35	31	105	738	383	9,2
11	Төлөй	1587,0	1013	642	1492,0	1100	48	39	11	28	104	638	152	10,2
12	Хадаар	1907,0	1003	591	1741,0	1330	56	45	16	29	112	500	196	11,3
13	Хатылы	2106,0	1180	800	1799,0	1900	55	47	12	35	140	907	333	18,5
14	Хайахсыт	1750,0	770	637	1524,0	1100	61	52	8	44	132	569	280	18,4
15	Хоптоҕо	3251,0	1560	1132	3089,0	1800	80	52	20	32	152	443	303	9,8
16	Чакыр	2305,0	876	575	2077,0	1500	78	60	18	42	150	405	189	9,1
17	Чурапчы	1755,0	671	487	1564,0	1100	45	44	4	40	83	545	206	13,3
Улуус үрдүнэн:		39857,0	18489,0	12981,0	36000,0	26282,0	1063,0	780,0	256,0	524,0	1962,0	10279,0	5468,0	15,2

ЕГОР БОРИСОВ РАССКАЗЫВАЕТ

БОКС

«Спорт особенно уважаем в сегодняшней Якутии. Многие обоснованно считают. Что именно через него и узнали в мире о нашей далекой северной республике. Начало всему этому, по сути положил в конце 1950-х годов Николай Николаевич Тарский, первым из якутов получивший высшее образование в Ленинградском институте физической культуры. Вернувшись на родину, он поставил спортивную и тренерскую работу на профессиональный уровень. Взрастил первых мастеров спорта СССР и стал большим примером и авторитетом для всех нас. Мне же повезло в том, что я родился в самом спортивном районе — Чурапчинском, где мы с малых лет уже познали что такое победы якутских спортсменов на российских и союзных соревнованиях, а потом уже и на мировых. Дмитрий Петрович Коркин жил и работал рядом с моим домом, и я видел его каждый день. Все начиналось в обычной средней школе, а потом уже он перешел в спортивную школу-интернат, сделав ее известной на весь мир и воспитав около 170 мастеров спорта СССР в одном селе. Но не только вольной борьбой была славна Чурапча — наши спортсмены стояли у истоков стрельбы из лука, у нас сложилась хорошая школа бокса, настольного тенниса, гимнастики. Я все это видел собственными глазами. Болел за своих земляков, да и сам немного занимался боксом.

Этот интерес остался и когда я стал руководителем республиканского уровня. По просьбе наших спортсменов, в 1990-е годы я поддерживал не только олимпийские виды спорта, но и, к примеру, очень модный среди молодежи кикбоксинг. Меня попросили возглавить федерацию этого вида единоборств, и я руководил ею десять лет подряд. Своими глазами видел, как они активно продвигались сначала на федеральных турнирах, а потом и на международных. Даже было время. Когда мы в Киеве на чемпионате мира по кикбоксингу получили 10 медалей. Причем семь из них были золотыми. Ребята получали звания заслуженных мастеров спорта России, а многие стали мастерами спорта международного класса. Потом они стали заниматься тхэквондо, тайским боксом, позже перешли на боевые искусства MMA, а Григорий Попов даже пробился на турнир смешанных единоборств UFC в Чикаго.

Когда я был назначен Председателем Правительства, боксеры с учетом того, что этот вид олимпийский, попросили меня в 2005 году возглавить их федерацию. Теперь передо мной встал задача максимально поддержать нашего многократного чемпиона России Георгия Балакшина, продвигать его на европейские турниры. На чемпионаты мира и, насколько возможно, на Олимпийские игры. Я стал очень тесно работать с Федерацией бокса России и Министерством спорта РФ. Почти сразу мне стало понятно — если мы хотим увидеть своих спортсменов на высоких пьедесталах, нам надо создать условия для проведения чемпионатов России по боксу в Якутии. Я поставил такую задачу, и перед спортсменами и тренерами республики, и мы стали двигаться к ней. Мне не раз пришлось встречаться с руководством федерации бокса страны. Там познакомился с такими великими мастерами перчаток, как Александр Лебзяк, Виктор Рыбаков, Костя Дзю, Рой Джонсон. И в итоге добились проведения чемпионата России 2007 года в Якутске. Мы провели этот турнир в майские праздники 2007 года, организовав соревнования по самому высшему уровню. Якутяне завоевали пять медалей. Балакшин стал чемпионом.

Как первая перчатка страны.

Георгий Балакшин получил право выступить на чемпионате мира в Чикаго в сентябре 2007 года, и Егор Борисов поехал туда вместе с ним и всей российской командой. Как мог, поддерживал, болел. Георгий дошел до полуфинала и получил путевку в Пекин. Совместные волнения у ринга и обсуждения поединков, можно сказать, сдружили Борисова с главным тренером сборной Лебзяком, тем более что до чемпионата мира был еще и чемпионат Европы в Пловдиве, где Балакшин тоже получил серебро. А вот на Олимпиаду 2008 года — там Георгий получил бронзу — Егор Афанасьевич уже не поехал, не позволили служебные дела.

Уже будучи Главой Республики, Егор Борисов в 2014 году договорился с президентом Международной федерации университетского спорта Олегом Магичиным о проведении в Якутске чемпионата мира по боксу среди студентов. В турнире приняли участие 12 стран. Якутяне Василий Егоров и Дарман Кутубеков завоевали золотые медали. После чемпионата состоялся разговор о том, что с учетом регулярного проведения Международных игр «Дети Азии» Республика Саха вполне может у себя принять летнюю Всемирную универсиаду в 2022 или 2026 году. Но это были дальние планы, а осенью 2018 года по приглашению Егора Борисова в Якутске прошел еще один чемпионат России по боксу. В котором приняли участие 280 спортсменов из 56 регионов РФ. Одним из чемпионов вновь стал Василий Егоров.

ВОЛЬНАЯ БОРЬБА

«В 2011 году, когда мы отмечали юбилей нашего прославленного олимпийца Павла Пинигина, я неожиданно поменял спортивную «квалификацию». Тогда на праздник собрались все самые титулованные борцы России. Посреди торжества в спортивном комплексе вдруг встал знаменитый тренер Ивана Ярыгина Дмитрий Миндиашвили и произнес, обращая к залу: «До каких пор Егор Афанасьевич Борисов будет руководить федерацией бокса? Уважаемые якутяне, давайте сегодня поручим ему возглавить федерацию борьбы Якутии!» В ответ раздались овации. И с этого момента я принял новую должность. Но с борцовским миром и его руководителями я всегда был хорошо знаком — и с Михаилом Герасимовичем Мамаишвили, президентом федерации, и с Джамбулатом Ильичем Тедеевым, главным тренером сборной страны по вольной борьбе. И поскольку мы были в очень хороших отношениях, я сразу попросил, с учетом Олимпиады 2012 года, годом ранее провести чемпионат России по вольной борьбе в Якутии. Так получалось, что при выборе места проведения чемпионатов мы постоянно соперничали с кавказскими республиками. Было непросто и на этот раз, но чаша весов склонилась в нашу пользу. На турнире такого масштаба поединки должны были проходить одновременно на трех борцовских коврах в одном зале, поэтому нам пришлось остановить работу ледового дворца «Элэй Боотур» и провести соревнования в нем. Наш Виктор Лебедев стал чемпионом России. И мы сделали ставку на него на Олимпиаду. Но для этого ему требовалось победить еще и в 2012 году на чемпионате страны в Санкт-Петербурге. Там состоялась бескомпромиссная ставка схватка с дагестанцем Джамалом Ортасултановым, и в самую последнюю секунду Лебедев проиграл. Мы, конечно, расстроились, но все было по-честному. А Джамал оказался потом молодым и привез из Лондона золото.

Затем мы провели еще два

С руководителями Федерации спортивной борьбы России М.Г. Мамаишвили и Г.П. Борисовым. 2016 г.

чемпионата России — в 2014 и 2016 годах. Это все поднимало статус нашей школы борьбы, но требовало и высокой ответственности. Мы с ней справлялись. Были каждый раз лучшими по уровню организации и судейству соревнований. Такие заключения делали и наши гости, и спортивное руководство страны. Да я и сам мог сравнить, поскольку бывал во многих местах и на разных соревнованиях. Как и ранее в боксе, у меня сложились хорошие отношения с Федерацией борьбы РФ и ее главными лицами, которые продолжают до сих пор. Вот сейчас, работая в Совете Федерации, я сижу рядом с сенатором Арсеном Сулеймановичем Фадзаевым — легендой вольной борьбы, двукратным олимпийским чемпионом и многократным чемпионом мира. И время от времени обсуждаем с ним новости этого вида спорта. Вспоминаем бывшие турниры. Или, к примеру, сам Джамбулат Ильич Тедеев однажды прилетал ко мне в Якутск консультироваться по поводу выставления своей кандидатуры в президенты Южной Осетии. А когда Федор Андреев был президентом «АЛРОСА». Мы поддерживали предложение. Чтобы алмазная компания стала генеральным спонсором Федерации борьбы РФ. И это положение сохраняется уже более десяти лет»

СПОРТИВНЫЕ ОБЪЕКТЫ

Надо сказать, что Якутия сегодня один из самых спортивных субъектов Российской Федерации. На высоком уровне поддерживаются в школах и учебных заведениях. При каждом из которых есть свой спортивный зал. Многого стоят Международные игры «Дети Азии», приятно удивившие Дмитрия Медведева. Приезжавшего на их открытие в 2016 году. В республике регулярно проводятся Спартакиады народов Якутии. Чередуясь с играми Манчары по национальным видам спорта и перемещаясь из улуса в улус. По обеспеченности спортивными сооружениями регион тоже занимает одно из первых мест по России. Республика Саха — единственный субъект федерации, где есть два крытых футбольных поля — в городах Нерюнгри и Якутске — там можно играть зимой при минус 50 градусах. В столице республики работает современный универсальный комплекс «Триумф» — очень интересный и в архитектурном, и в спортивном плане.

Заложил его недалеко от Северо-Восточного университета Вячеслав Штыров — на месте старых мастерских и гаражей. Превратив непривлекательную зону в прекрасную территорию спорта и здорового образа жизни. Достраивал и открывал «Триумф» уже Егор Борисов.

Название комплекс получил в честь действительно триумфального выступления на Олимпиаде 1976 года в Мюнхене трех якутских борцов. Когда Павел Пинигин выиграл золотую медаль. А Роман Дмитриев и Александр Иванов — серебряные. Перед

спорткомплексом в честь тридцатипятилетия этой даты установили памятник трем олимпийцам и воспитавшему их тренеру Дмитрию Коркину. «Триумф», вмещающий тысячи зрителей, имеющий 400-метровую беговую дорожку, игровое поле, блоки бокса и борьбы, хороший гостиничный комплекс и медицинский центр.

Отвечает всем международным требованиям. Там можно проводить не только спортивные, но и культурные, общественные, официальные мероприятия. Вступление Егора Борисова в должность Ил Дархана на второй срок с 2014 году проходило как раз в «Триумфе».

Один из самых уникальных спортивных объектов Якутии — лыжная база в Алдане, какой уж точно нет нигде в мире. Там прямо с крыльца можно стать на лыжи и поехать на тренировку. Сборные команды России по лыжам и биатлону очень любят эту базу, которая, в силу якутского климата дает им возможность весной значительно продлить сезон, а осенью начать его раньше, чем где-либо.

В наследство от первого Президента Михаила Николаева в Якутске тоже остались очень хорошие спортивные объекты — стадион «Туймаада», ледовый дворец «Элэй Боотур», спорткомплекс «50 лет Победы». Их достойно дополнили «Триумф» и Дворец национальных видов спорта «Модун». Но в городе не было плавательного бассейна, который бы соответствовал международным требованиям. И в канун игр «Дети Азии» 2016 года Егор Борисов договорился с руководством «Сургутнефтегаза», который профинансировал строительство плавательного комплекса «Чолбон» с 50-метровой олимпийской ванной с 10 дорожками и 25-метровой международной. Очень непросто было построить такое технически сложное сооружение на вечной мерзлоте. Но якутяне справились. Еще одним спортивным проектом Борисова стал крытый стадион «Дохсун». Это тоже была очень непростая стройка, не имеющая аналогов. Поскольку мерзлота не позволила уложить фундамент здания непосредственно в грунт. Пришлось забить в него около 1700 свай и поднять на них над землей футбольное поле. Работа была проведена огромная, а потом возникло еще одно спасение — удержит ли крыша стадиона ангарного типа огромный вес выпадающего за долгую якутскую зиму снега. Многие подобные сооружения в Сибири не могли устоять под такими нагрузками. В первую зиму пришлось поволноваться. Но перекрытие оказалось надежным и не только футболисты, но и почитатели всех игровых видов спорта получили прекрасный подарок.

Поэтому сегодня в Якутске практически нет проблем с помещениями для соревнований самого высокого уровня. И большая заслуга в этом принадлежит Егору Борисову, который немало своих сил и энергии отдал развитию спорта и укоренению здорового образа жизни.

А.Березовский, В.Федоров «Егор Борисов» - М.: Молодая гвардия, 2020. (ЖЗЛ: Биография продолжается...: сер. биопр.; вып. 41)

Варвара ПОПОВА.

Маарыкчаан ыччаттара

Ыччакка аналлаах сыһыарыы

МАТРЕНА НОГОВИЦЫНА: «Бу саамай улахан кыайыым буолар»

Ааспыт нэдиэлэ улуус дьаһалтатыгар норуоттар икки ардыларынаабы grossмейстер, дуобакка аан дойду чөмпүйүөнэ Матрена Ноговицынаы наһараадалааһын сирэ-туома ыытылына.

Үөрүүлээх тэрээһиннэ Матренаны кытта тириэньэр Николай Кычкин-II, ийэтэ Мария Ноговицына ынырыылаах ыалдьыт буоллулар. Бу күн кинилэри улуус баһылыга Андрей Ноговицын, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, СӨ Ил Түмэн дьокутаата Михаил Гуляев, кэллээгэлэрэ, ЧГФКСИ, Д.П. Коркин аатынан Чурапчытаабы ыспартыбынай интэринээт-оскуола кэлэктииптэрэ у.д.а. тэрилтэлэр салайааччыларыа эбэрдалээтилэр.

Улуус баһылыга Андрей Ноговицын дойдутун кизэ эйгэсэ ааттаппыт дуобаччыты Матрена Ноговицынаны устуоруйаба кириэр урдук ситиһиитинэн эбэрдалээтэ. Кини Манчаары оонньууларын ерөгөйүн кэнниттэн, биир дойдулаахпыт 100 харахтаах дуобакка Аан дойду чөмпүйүөнэ буолбутун түһунун үөрүүлээх сонуну истэн, олус үөрбүтүн, астыммытын, кизэ туттарын эттэ. Бу кыайылар Чурапчы дьоно-сэргэтэ түмсүүлэбин, успуорка бэринилээбин, Чурапчы успуорт туоната буоларын өссө тэүл бигэргэтиллибитин бэлиэтээтэ. Инникитин дуобат олимпиадаба кириэр түгэнэ үөскээтэбинэ, олимпийскай чөмпүйүөннэ диэри үүнэригэр баҕа санаатын тиэртэ. Салгыы Матрена Ноговицынаба «Лада» массыына сэртификэтин үөрүүлээх быһыыга-майгыга туттарда. Маны таһынан Матрена СӨ Ил Түмэн бочуоттаах грамотатынан, кыһыл көмүс чаһынан, «Улуус иннигэр үтүөлэрин иһин» 3 истиэпэннээх бэлиэһин, «Улууска успуорт сайдыытыгар кылаатын иһин» бочуоттаах бэлиэһин наһараадалаанна. Итини сэргэ тириэньэр Николай Кычкин-II улуус Туйгун бэлиэтэ, 100 тыһ. суумалаах сэртификэтэ, СӨ Ил Түмэн махтал суруга, Мария Николаевнаба СӨ Ил Түмэн бочуоттаах грамотата, улуус махтал суруктара туттарылыннылар.

Үөрүүлээх тэрээһин ыалдьыттарыгар, чуолаан дуобакка аан дойду чөмпүйүөнүгэр эбэрдэ эгэлгэтэ этилиннэ, инникитин да Аласыйа, өрөспүүбүлүкэ, Чурапчы

аатын ааттата турарыгар эрэнэллэрин биллэрдилэр.

Бу кэнниттэн, абыһах хонук буолан баран, Матрена Степановнаны кытта төлөпүөн нөҕүө кэпсэттим. Кини хаһыат ааҕаччыларыгар чөмпүйүөннээк хайдах бэлэмнээмитин, сана туох сыал-сорук туруоруммутун сэлэргээтэ.

Кыра эрдэхпиттэн аҕам Степан Тимофеевич, маннайгы тириэньэрим Николай Николаевич-1 аан дойдуга классическай бырагыраамаба бастыахтаахын диэн такайан, төбөбөр инэрэн, сыалбытын-соруктун ситистибит. Бу биһиги саамай урдук ситиһиит, манна уһундук айааннаатыбыт. Кырдык даһаны, 16 сыл устата чөмпүйүөннээк кыттаары бэлэмнэнним. 16 сыл диэн олобум улахан анаара эбит. Хайаан даһаны быһыл кыайахтаахтын диэн турукка кирибитим. Бу сыл мизэ үчүгэйи аҕалыахтаах диэн этэ. Ошон тириэньэрбинэн Николай Николаевич-II сөбүлэһэн, быһыл олус күүстээх сбору ыыттыбыт. Сочи куоракка ытыллыбыт Арасыйа чөмпүйүөннээгэр кыттыбылпыт. Ол кэнниттэн, улахан түһүлгэс кыттыам иннинэ дьарыктанарбар икки нэдиэлэттэн таһа бириэмэ хаалбыта. Москваба хаалан эбэтэр дойдубар Чурапчыга тиийэн дьарыктанарга талы баара. Туох баар туруорсуунан, тириэньэрим өйөөн Чурапчыга кэлбитим. Дьинэр, Саха сиригэр Дьокускайга эмиэ бэлэмнээр кыах баара. Ол да буоллар бэйэм үөрэммит, билигин үлэлиир оскуолам туспа, ураты ауралаах дуобатын саалыгар умсугуйан туран дьарыктанан сабалаабытым. Маны тэнэ Николай Николаевич-II тэлгэһэлэригэр кытары дьарыктаммытым. Дойдубар кэлэн, дьоммун-сэргэбин кытта көрсөн, кинилэр алгыстарын, баҕа санааларын инэрэн, күүстээхтик дьарыктанан, ыһахтаан, күнү көрсөн, ыраастанан, энергия, ылан, уопсайынан, сабаланыабыттан толкуйдаабыт туох баар санаабын барытын ситэн, Аан дойду чөмпүйүөннээгэр тэриммитим. Айанныахпыттан хайдах эрэ барыта холкутук үчүгэйдик табыллан иһэр курдук этэ. Кыраныыссаны кытары үчүгэй баҕайытык аһардыбытара.

Аан дойду чөмпүйүөннэтин туһунан баһаалыста, сүһилии сырдат эрэ.

Араас дойдупартан барыта 16 ыспарсымыан кытына. Уопсайа 15 күн, баартыа оонньоотубут. Күннэ

биридии баартыа ортотунан 4,5 – 5,5 чаас буолар. Дуобакка Аан дойду чөмпүйүөннээгэр туох даһаны иккис критерийинэн, албаска диэн буолбакка, бигэтик, эрэллээхтик кыайар баҕа санаалаах этим. Кини сылайар, ол эрэн туох баар болломтобун барытын оонньоуга ууран күрэхтэстим. Бүтэһик түһүмэххэ диэри барыларын кытта кыайыыга оонньооммун, 9 кыайыыны ситиспитим уонна 6 тэннэһи буолбута. Ононуопсайтүмүккээки очукуурутаан испитим. Ол иһин бүтэһик иннинээҕи түһүмэххэ Африкаттан Ганаме Аджираттоу дуобаччыты кыайыппар кылаабынай судьуйа: «сана аан дойду чөмпүйүөнэ буолбуккунан эбэрдаһиһин», – диэбитигэр олус долгуйбутум, үөрбүтүм.

Таллинна күрэхтэһэр кэммэр чугас дьонум миигин аралдьытымаары төрт эрийбэтэхтэрэ. Төлөпүөммэр биир да звонок, сообщение кэлбэтэ. Онтон Аан дойдуга бастаабытым кэнниттэн олус элбэх эбэрдэ, баҕа санаа кэлбитэ. Ийэм барахсан эмиэ 18 күн устата биридэ даһаны эрийбэтэ. Чурапчыга дьарыктанар кэммэр, ийэм миигин өйөөн, квартираба кэлэн олорон, ыалдыа-ыалдыа, сып-сылаас, куйаас күннэргэ сөптөөх аһы астаан аһатара. Чурапчыттан төртүтээхпиттэн, төртүтэрбинэн, төрөппүттэрбинэн кизэ туттабын. Барыларыгар махтанабын. Бу күрэхтэһи биһигэ тириэньэрбинэн саамай сүдү күрэхтэһи буолар. Чурапчы дьонугар – сэргэтигэр, үөрэммит оскуолабар, үнүстүүппэр махтанабын.

Бүтэһик түһүмэххэ кимниин оонньообуккуну?

Латвия дуобаччытын, норуоттар икки ардыларынаабы маастар Елена Сеснокованы кытта күөн көрсүспүтүм.

Таллинна бастакыгын сырыттын дуо?

Суох. Маннайгыбын 2006 сыллаахха сылдыбытым. Оболор ортолоругар ытыллыбыт Европаба бастыыр иһин күрэхтэһиһэ бастакы мизэстэ буолбутум. Онтон 2008 сыллаахха дьахталлар ортолоругар 100 харахтаах дуобакка Европа чөмпүйүөннээгэр 3-с мизэстэни ылбытым.

Абыһах хонуктаабыта үөрүүлээх быһыыга-майгыга «Лада» массыына сэртификэтин бэлэх ууммуттара. Интэриниэти көрдөххө, массыына ханнык моделин ылбыккын хас да кини интэриниэтигэр эбит.

Билинни кэмнэ сэртификэппин туттум. Биһиги

ситиһиитин, улахан кыһамныылаах үлэбитин сыаналаан, сүдү бэлэби онорбуттарыгар биир дойдулаахтарбар – «Прогресс», «Сахастройгрупп», «СК Томтор», «ПК ДСА», «РДР Групп» хааччахтаммат элгизинэстээх тэрилтэлэр салайааччыларыгар, улуус, нэһиликтэр дьаһалталларыгар, баһынай хаһаайыстыбалар уонна кэлэктииптар ассоциацияларыгар, Дьокускайга олорор биир дойдулаахтарбар махталбын тиэрдэбин.

Өрөгөйдөөх кыайыы кэнниттэн, туох сана сыал-сорук туруоруннун?

Мантан ыла эһиһил буолар күөн көрсүһүүгэ бэлэмнэнэбин. 7 төгүллээх Аан дойду чөмпүйүөнүн Тамара Тансыккужинаны кытары оонньоохтаахпын.

Олохтор саамай өйдөөн хаалбыт баартыяларын ханныктар буолаллары?

Кини хотторбут баартыяларын ордук өйдөөн хаалар. Ол дуобаччыкка уопут буолар. Ааспыт Аан дойдутаабы чөмпүйүөннээк кыһылаах баҕайытык Белоруссиятан Дария Сидоровичтан кыаттарбытым. Кини түөрт түһүмэх кэнниттэн, кыратык сылайыт быһыылаах этэ. Кинини кытта оонньоурбар позиция мин диэки этэ, ол эрэн сыһа түһэн кэбиспитим.

Билигин, сайынны кэмнэ туһунан дьарыктанабыны? Сир аһыгар сырыттын дуо?

Билигин Мугудайга сынныана сылдыбын. Сайынны кэмнэ сир астааччы.

Үөрэммит оскуолабар дуобат тириэньэринэн таһаарылаахтык үлэлиһин. Хас обону уһууабыны?

Дуобакка 120-чэ обо дьарыктанар. Тириэньэрдэр – бэһизбит.

Кыра сылдьан тириэньэр буолуом дии саныыр этин дуо?

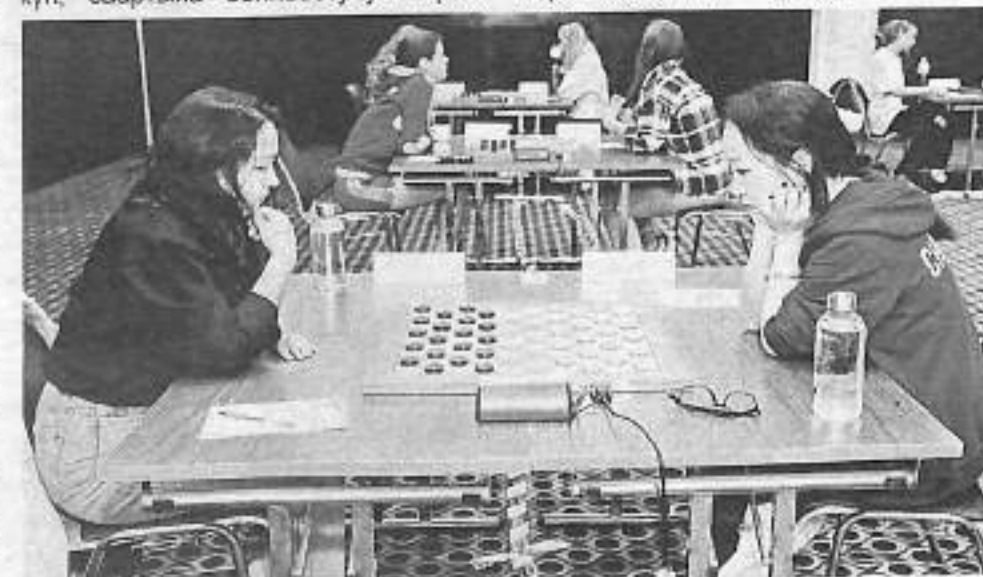
Сэрэйэр этим. Санкт-Петербурдаабы судаарыстыбаннай экономическай үнүбэрситиэти бүтэрбитим. Исписэлиһин – экономист. Онтон оскуолаба үлэли-үлэли, Чурапчытаабы үнүстүүккэ үөрэнэн, физическай култуура бакалаара, магистра буолабын. Эрдэттэн син-биер дуобаты кытта олохпун ситимниирим биллэр этэ.

Уопсайа хас дойдуга сырыттын?

26

Матрена, кэпсээнин иһин махтал! Өссө да урдук кыайылары баҕарабын!

Баһаны бэлэмнээтэ Марфа ПЕТРОВА.

Гавриил Георгиевич Макаров 1917 сыллаахха олунньу 6 күнүгэр (эргэнэн тохсунньу 24 к.) Чурапчы улуунун Болтоно нэһилиэгэр орто бааһынай ыалга төрөөбүтэ. Абата Георгий Андреевич 1930 сылтан колхуосаах, "Сухаһыт" колхуоска биригэдьиirinэн

Дьоккуускайга педунустуут III кууруһугар үөрэнэ кириэр уонна 1945 с. сайыныгар экзаменнарын быһа туттаран, ол күһүн Москвага Урдук партийнай оскуолага кириэр, бастакы кууруһу туйгун сыаналарынан бүтэрэр. 1946 с. бу партийнай оскуола Уоластыбаннай наукалар академияларыгар уларьтыллар. Г. Г. Макаров онно ылыллар уонна үс сыл үөрэнэн, 1949 с. ахсынньытагар "Саха АССР үөскээһинэ" диэн тизмэҕэ диссертацияны көмүскүүр. Бу үлэтигэр сахалар XX үйэ сабаланыыта биригэдьиirinэн, биригэдьиirinэн уонна култууралаах калым норуот буолан олорбуттарын, онно олорбуттар урут Иркутскай уобаласка сыһыара сылдьыбыттарын сыһыатын дакаастаабыта. Саха сирэ автономнай буоларыгар В. И. Ленин уонна И. В. Сталин ураты оруулаахтарын ыйбыта. Ол кэмгэ ааттара тиллибит П. А. Ойуунускай, М. К. Аммосов, И. Н. Барахов у.д.а. судаарыстыбаннаһы ылыыга үтүөлэрэ аан бастаан ааттаммытара. Бу монография судаарыстыбаннас

Открытые аудитории
им.проф. Г.Г.Макарова

АУДИТОРИЯ
ИМ. ПРОФЕССОРА
Г.Г. МАКАРОВА

2017 сыллаахха кини аатын үйэтитэн, Хотугулуу- Илинги федеральной университетка Г. Г. Макаров аатынан аудитория аһыллыбыта.

ИСТОРИЯ КЫРДЫГЫНАН СУРУЛЛУОХТААХ

үлэлээбитэ, нэһилиэк Сэбиэтин дьоккуутаата. Ийэтэ Матрена Игнатьевна колхуоска ыанньыксыт. Гавриил аан бастаан 1926 с. Кытаанахха Хабаачча оскуолатыгар үөрэммитэ. Тастыг убайа Иван Васильевич Макаров, "Сухаһыт" колхуос бырабылыанньатыгар бэрэссэдээтэлиин сылдьан, 1930 с. 5 кылаас үөрэхтээх уолу ыгыран таһааран, бэйэтигэр суруксутунан үлэлэтэр.

1931 с. Николай Дмитриевич Субуруускай Болтоно нэһилиэгин 6 колхуосун биригэдьиirinэн Сталин аатынан колхуоска кубулулар. Комсомолга кирибит уолу ол колхуос бэрэссэдээтэлэ Матвей Турнин эмиз бырабылыанньага суруксуттатар. Онтон 1932 с. Болтоно насосветыгар суруксутунан үлэтиир. Ити күһүн Чурапчыга ШКМ оскуолатыгар 8-с кылааска үөрэнэ кириэр. Бүтүүн үөрэхтээһин хампаанньата сабалланан уонна учуутал тийбэт буолан, райкомол 1933 с. сайыныгар 6 кылаас үөрэхтээх комсомолены икки ыйдаах кууруска үөрэттэрэллэр. 16 саастаах уол 1933-1935 үөрэх дьылларыгар I -кы Хайахсыска Арыылаах оскуолатыгар учууталпыр. Онтон 1935-1936 үөрэх дьылыгар Чурапчы начальнай оскуолатыгар сэбиэдиссэйдир.

1936 с. Дьоккуускайга педрабфак II кууруһугар ылыллар уонна 1938 с. учительскай үнүстүүккэ кириэр. 1940 с. история учууталын идэтин ылар. Ол сайын Хотугу Муустаах байдалынан айаннаан, Орто Халымага тийэн,

А.И. Софронов 80 сааһын бэлэстээһин

оройуон кииниттэн 400 километрдаах сиргэ Илимниир толорута суох орто оскуолатыгар икки сыл завуч уонна пропагандист буолар.

1942-1943 үөрэх сылыгар Зырянка орто оскуолатыгар история учууталынан, завучунан үлэтиир, "Соц. Халыма" колхуоска партия историятын пропагандалыыр.

1943-1944 сс. Орто Халыма куоратыгар кэлэн, орто оскуолага завучунан үлэтиир. 1944 с. партияга кириэр. Ити сыл алтынньыга

ырытыллыбытынан олус улахан суолталаах.

1950 с. историческай наукаларга кандидат учуонай истизэһин аатын ылар. Тохсунньуттан Дьоккуускайга уобаластаагы партоскуолага завучунан 1952 с. балаһан ыйыгар диэри уонна история кафедратын сэбиэдиссэйдир 1956 с. диэри үлэтиир. 1954 с. муус устарга ССРС история кафедратын доцена буолар.

1956 с. балаһан ыйыгар сана аһыллыбыт СГУ марксизм-ленинизм кафедратыгар доценынан, 1957-58 үөрэх сылыгар ССКП историятын кафедратын сэбиэдиссэйдир, онтон бэйэтэ көрдөһөн, 1958 с. алтынньытан ССРС историятын кафедратын доценынан уонна 1989 с. ыам ыйыгар диэри СГУ ИФФ ССРС историятын кафедратын сэбиэдиссэйдир үлэлээбитэ.

1962 сыллаахха «К. К. Байкалов - герой гражданской войны» кинигэтигэр аан маннай Байкалов Иркутскайга, Монголияга Колмагы утары охсуһуута сырдатыллыбыта. 1922 сыллаахха Саха АССР Сэбилэниилээх күүстэрин командуючайынан кэлэн баран, олохтоох былааһы кытта дьыалабыай сыһыаны олохтообутун, оччолорго «националисты» уонна «контрреволюционнай» диэн дьаралыктаммыт интэлигенсийэни биригэ үлэтииргэ тардыбыта диэн суруйар. Байкалов, улахан утарсыыны туораан, 1921 с. өрө туруу кыттылаахтарыттан Пелепяевы утары Яннаревдоту тэрийбит историятын көрдөрбүтэ. К. Байкалов сөптөөх быһаарыныылытын түмүгэр Саха сиригэр гражданскай сэрии уота умуллубутун дакаастаабыта.

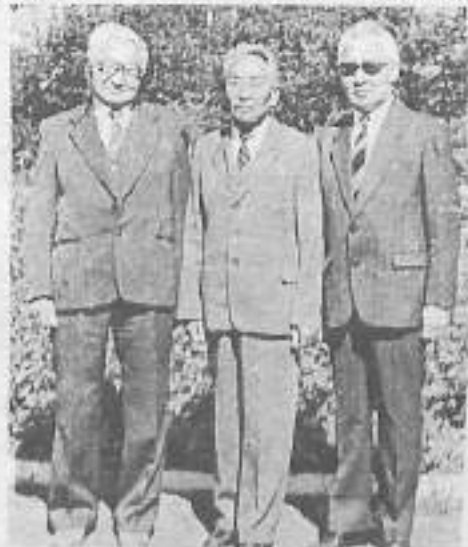
«Октябрь в Якутии» үлэтэ элбэх моһоллору туораан (Г. П. Башарин уонна кини биригэдьиirinэн санаалаахтара диэннэн), 1979 сыллаахха туспа кинигэнэн тахсыбыта Манна Г. Г. Макаров Москва, Новосибирск, Томск, Иркутск, Хабаровск, Дьоккуускай архыыптарыттан урут бэчээттэммитэх элбэх докумуону киллэрбитэ. Революция кыттылаахтара Р. И. Цугель, В. С. Синеглазова, Б. М. Чижик ахтыларын, хаһыат матырыйаалларын туһаммыта. Ааптар Саха уобалаһыгар Олунньутаагы еребулүүссүйэ кэмин аан бастаан сырдаппыта. Бу үлэтигэр кинизэх профессордар А. М. Сококин, А. М. Андреев, Г. П. Башарин, И. М. Романов, В. Ф. Афанасьев көмөлөспүттэрэ. Ааптар бу кинигэтигэр демократическай, национальнай-босхолонуулаах, революционнай хамсааһын араас болгуруоһун

диринник аттаран ырыппыта.

1988 с. «Северо-восток РСФСР в годы военной интервенции и Гражданской войны и переход к новой экономической политике (1918-1921 гг.)» диэн монографията бэчээттэммитэ. Бу үлэтигэр Г. Г. Макаров улахан болломтотун Саха сиригэр Сэбиэскэй былааһы олохтуурга боломсуһу ылыт М. К. Аммосов Иркутскайга автономия былааһын «бэртикээлин» прототиба буолбут былааһын аппаратын тэрийиитигэр уурбута. Бу уорган Саха сиригэр аһы-үөлү таһыы, үөрэх, медицинаны хаанчыыы болгуруостарынан дьарыктаммыта. Максим Кирович бастакы учарат саха норуотун кыһалгаларын быһаарар былааһы тэрийэр санаалааһын бу үлэтигэр Макаров Г. Г. дьэнкэтик көрдөрбүтэ.

1996 с. тахсыбыт «Северо-восток России в 1921-1922 гг.» диэн кинигэтигэр Саха сиригэр гражданскай сэрии 1918-1923 сс. барбыта диэн А. И. Новгородов олохтоох былааһытын төрдүттэн утарбыта. Гавриил Георгиевич 1921-1922 сс. өрө турууну: үрүн эписиэрдэр өрө туруулар (1921 с. алтынньыта - 1922 с. тохсунньута) уонна маассабай өрө туруу (1922 с. тохсунньута-алтынньыта) диэн икки тус-туһунан түһүмэххэ араарбыта. Кини улахан болломтотун еребулүүссүйэлэр кэмнэригэр кини аймах уолсай, христианскай, национальнай сыаннастар оннуларыгар партийнай-кылааскай идийэлэри сонноһун түмүгэр уоластыбаа сыаннастар уларыйыларыгар уурбута.

Бу кинигэте инники тахсыбыт икки кинигэтин салгыта, кини научнай үлэтин урдук ситиһиитэ буолбута. Макаров кини уонна олохтоох

Добордуулар Г.Г. Макаров, Г.П. Башарин, В.Н. Иванов. 1988 с.

Төрөппүттэрин, кэргэнин кытта. 1951 с.

архыыптартан урут биллибэтэх элбэх матырыйаалы булан таһаарбыта. Дойдуга баар политическай систиэмэ кэмигэр история чакчытын уларыппатаа - Гавриил Георгиевич Макаров гражданскай хорсун быһыытын көрдөрбүтэ. Ол иһин «саха национализмын» саралааччылар кини үлэлэрин утараллара, харгыстыллар.

Г.Г. Макаров - Саха АССР наукатын үтүөлээх үлэһитэ, профессор, кафедра доцена, тыыл, үлэ бэтэрээнэ, элбэх мэтээллэр кавалердара, 200 научнай - популярнай үлэлэр, ыстатыйалар, 10 монография уонна брошюра ааптара.

Кэргэнинэн Галина Михайловна уонна Москвага үөрэнэ сылдьан билсэн, ыал буолбуттара Галина Михайловна өр сылларга Дьоккуускайдаагы тьа хаһаайыстыбатын техникумугар преподавателлээбитэ. Үс уол оболоммуттара, элбэх сизини көрөр

Чурапчы райкомун I-кы сэкирэтээрэ И.П.Листиковы, Г.П.Башарины кытта, 1983 с., Чурапчы.

дьолломуттара.

1917 сыллаах еребулүүссүйэлэр, гражданскай сэрии устуоруйаларын бөдөн чинчийээччигэ Г. Г. Макаров: "История кырдыгынан суруллуохтаах", - диэбитэ бэйэтин олохун махтэтиинэн буолбута.

Надежда АММОСОВА, Чурапчытаагы кииннэммит библиотечнай ситим бибилиэтигэрэ.

Василий НИКОЛАЕВ: «Арассыыйа таһымыгар тахсыахтаахпыт!»

Саха ыччата араас таһымнаах эйгэбэ бэйэлэрин кыахтарынан тахсаллара, быыс-хайаҕас булан, бэйэлэрин суолларын солоһоллоро, ааһа баран Арассыыйа араас ааттаахтарын кытары ууга-ханас бырахса сылдьалларын истэн киһи киэн тутта истэр. Василий НИКОЛАЕВ саха эдэр киһитэ. Кини аата-суола инникитин өссө да дуорааннанан иһиллээ турдаҕа.

— Оскуоланы бүтэрэн баран ханна үөрэммикини?

— Оскуолаҕа кириэхпиттэн мэлдьи түөрт-бис сыанаҕа үөрэммитим. Ахсыс кылааска Горнайга көһөн кэлбиппит, инньэ гынан, үөһэ кылаастарга Бэрдьигэстээх гимназиятыгар үөрэнэн, туйгун сыанаҕа бүтэрбитим. 2006 сыллаахха Новосибирский куоракка Сибирдээҕи тимиер суолу үөтэтэр университеты бүтэрбитим. Тырааныспар, суол-иис мизэх чугас, бэйэм тизмэм буоллаҕа. Онтон ити куоракка Госсулууспа академиятыгар нолуок хайысхатыгар үөрэммитим. Хас даҕаны сыл борокуруор буолар бадалаах, мизстэ тахсарын кэтииманы сатаабытым. Оччолорго Аллайыахаҕа борокуруордуу ыта сатаабыттар, барбатабым. Оччолорго борокуруор буолар ыра санаалаабым. Биир сыл Ил Түмэнгэ кириэн референсынан үлэли сылдьыбытым. Кистээбэккэ эттэххэ, киһи сүрэгэ-быара сыппат наһаа чункук үлэтэ этэ. Ол сылы ыһа, араас тэрилтэлэргэ бэйэм резюмемин ытталы олорбутум. Бу санаахпына, ити кэмнэргэ үөрэхпин бүтэрэн, бэйэбин көрдөнө сылдьыбыт кэмим эбит. Биирдэ биир аҕа саастаах киһи миигин ыңыран ылла уонна: "Мин юридической пиризм тэрийээри гынабын, эн билиилээх-көрүүлээх юрист эбикин, сөбүлэһэр буоллахына бииргэ үлэлиэ", — дии эити киллэрдэ. Резюмебин көрөн баран, бэйэбин кэтээн көрө сылдьыбыт эбит. Биллэн турар, үөрүүнү кытары сөбүлэстим. Киниэхэ үлэлээн, хата, бу эйгэбэ баһаам успутурбутум, билиим-көрүүм да ханнаабыта.

— Кистэл буолбатах, билигин сорох ыччат туох идэлээх, туох үлэһит буолуохтаабын өйдөөбөккө, мээһэ үөрэххэ кириэн хаалаллар. Оннук дьон идэлэрин да талан үлэлээбэккэ сылдьар буолааччылар.

— Киһи кыра эрдэбиттэн олобун хайдах оностуохтаабын толкуйдуохтаах дии, саныбын. Оскуоланы бүтэрдэхпинэ онно үөрэним, манньк идэни баһылыам, үлэлиэ дии сыаллаах-соруктаах буолуохтаах. Уопсайынан, олобун ыраахха диэри көрөр, барытын суоттаан-учуоттаан, анаалыстаан-дүүллээн сылдьахтаах, быһаарыныны ылынахтаах дии саныбын. Ити быстах үлэлээбит тэрилтэм мизэх билинни үлэбэр далаһа буолбута. Уопут ылынан баран, бэйэм тэрилтэ тэринэргэ санаммытым. Оҕо эрдэпиттэн мэлдьи тийиммэт-түгэммэт кырыымчык олоххо олорон кыһалҕаны билбит буолан, үп-харчы өттүнэн кимтэн да тутулуга суох буолуохтаахпын, бэйэм суолбун бэйэм тэлийиэхтэспин, хайаан даҕаны кыабырахтаахпын, атахпар туруохтаахпын дии санаа мизэх күүскэ инэ сылдьар этэ. Күүстэр күүс

эбэр этэ дииэхпинэ сыһа буолбата буолуо. Кыабыраахха наада диин өй-санаа ойбоһо кэийиэлиир, охтоору, суоллараары гынаахпына өрө анньан туруорар, бытаараары гынаахпына "кэннибэр тэбиэлээн" түргэтээр этэ. Уобарастаан эттэххэ итинник. Бу тэрилтэбин тэринэргэ бэйэм тула хамаанда хомуммутум уонна күүскэ үлэлээбиппит. Билигин Уһук Илин түөлбэтигэр бэйэбит эйгэбигэр бизс бастын тэрилтэ иһигэр кириэбит. Кыабырдаахпына — мизэх олох атын өрүттэрэ бэйэлэрэ арыллыахтара диин бүк эрэнэр этим. Кими даҕаны албыннаабакка, сүүлүктээбэккэ, уорбака кыабыраахтаахпын диин сыал-сорук туруоруммутум. Саамай киэн туттарым диин ити! Кими даҕаны албыннаабакка, бэйэм эт өйбүнэн, үлэбинэн кыабырдым, атахпар турдум диин киэн туттабын. Өскө кими эрз албыннаан, дьону сүүлүктээн, уоран байытым буоллар, төрүттэриим, эһэм аатын түһэн бизризм этэ. Эһэм Ленскэйгэ убаастанар хомунуус киһи этэ, бэйэтигэр саатар биир кутуок ылабатах, туһамматах чизинэй киһи. Хайдах кини суобаһын тэпсиэхпиней?!

— "Талакан — группа компаний" диин. Биир тэрилтэ элбэх хайысханы хаба үлэлиир эбикиит. Туох хайысхаларга үлэлииргитин сиһилии кэпсизэн буолаарай.

— Тэрилтэбит иһигэр бизс тустуһунан хайысхалаах, үлэлээх, көрүүлээх, интэриэстээх тэрилтэлэр бааллар. "Доринжиниринг" көрдүүр, бырайыактыыр хампаанья, "ЦАН" Москубаҕа, Санкт-Петербурга уонна Дьоккуускайга хамсаабат баайы-дуолу эргитэр, атылыыр хампаанья, "Талакан-Строй" суол тутуутунан дьарыгыгар, "АрктикСтройКонтроль" тутууну хонтуроллуур тэрилтэ уонна бэйиһпит "Хотой" диин тустуһунан, успуордунан дьарыктанар кулууп. Бары тус-туһунан логотиптаах, хайысхалаах, үлэһиттэрдээх тэрилтэлэр.

— Хайдах эрз, бэл, саха кыахтаахтара соччо ылсыбатах биисинэстэрин ылсан үлэли сылдьар эбикиин. Ити тэрилтэбитинэн, бырайыакка кириэсэр эбит буоллаххытына, атын хайысхагытынан, суол тутуутугар ылсан үлэли сылдьабыт. Суол тутууччылар онорбуттары хонтуроллуур эбикиит.

— Бүлүү, Халыма, Лена тыраасаларыгар суол хаачыстыбатын хонтуроллуубут. Бэйэбит эмз Бүлүү, Халыма, Кэбээйи суолларын онорууга үлэлибит.

— Тоҕо тэрилтэбин "Талакан" диин ааттаабыккыны? Талакааннаабы ньиэп хостуур Арассыыйа хампаанньатын кытары туох эрз сыһыаннаах дуу?

— Туох даҕаны сыһыана суох, эрэри Талакаан — мин эһэм Борис Иванович төрөөбүт сирэ-уота буоллаҕа. Киэн сири тайаан сытар. Итиннэ сүүһүнэн сылларга сир анньыгар ньиэп бөбөтө мунньулан сыппыт буолан, хайдах эрз боруоста күүстээх энэргизтикэлээх. Ити үлүгэр баай-дуолкөстөн хаалан, билигин онно ким да тийбэт түн тыатыгар туһунан куорат курдук дьыз-уот, асфальт суол тыргылла сытар, тыһыынчанан тизхиникэ төттөрү-таары тизээр, кэли-бары, аан дойду таһымнаах аэропорт тутуллубута. Онно туспа олох баай-талым олох баарын боростуой саха дьонно билбэппит. Бу сир миигин толкуйдатар аҕай. Толоон бөһүөлэгэ онтон чугас сытар, инньэ

гынан, кыралаан көмөлөһөллөр. Ленскэй букатын атын куорат буолуо этэ буоллаҕа. Билигин, суола да мөлтөх, тутуу соччо ытыллыбат. НДПИ диин бырамысальнай тэрилтэлэр нолуок киллэриэхтээхтэр. Мин бырамысальнай улууска оҕо сааһым ааспыт киһи буолан, иһиттэн көрө сырыттабым дии. Саамай улахан бырамысальнай хампаанньалар билигин ханна бааларый? Ленскэйгэ! "Сургутнефтегаз" уонна Чаяндатааҕы "Газпром". Мин улаппыт Нууэс өрүспэр. Ону сэргэ, Саха сиригэр сир аайы ньиэп бөбө көстөр, арыллар. Түг тыа быһыһыгар үлүгэрдээх үлэ ыта сылдьалларын, сыалай асфальт суоллаах тыргылла сыталларын ким да билбэт да, көрбөт даҕаны. Бу бөдөн бырамысальнай хампаанньалар нолуоктарыттан үс гыммыт биирин (35 %) Саха сиригэр хаалларалларын курдук үлэлээр киһи наада. Бырамысальнай оройуоннары, бу тэрилтэлэр үлэлэрин иһиттэн билэр. Холобур, сылга 85 млрд НДПИ төлөнөр эбит буоллаҕына, 30 млрд хайаан даҕаны биһиги өрөспүүбүлүкэбигэр кириэхтээх, кини сайдытыгар барыахтаах.

— Василий, үлэн таһынан уопастыбаннай хамсааһыннарын дьарыгыгар эбикиин.

— Мин эһэм Борис Иванович эдэр киһи эрдэбинэ, билбэт киһитэ илиитин утары уунан, үөрэхтээх киһи онорбута. Мин бэйэбин көрдөнө сылдьар кэммэр, эмиз төрүт билбэт киһим илиитин уунан, бэйэтин тэрилтэтигэр ылбыта. Ол курдук, мин эмиз ыччат дьон бэйэлэрин хайысхаларын булалларыгар күүс-көмө буолуохтаахпын диин санааттан, быйыл Горнай улуутугар оскуола оҕолоругар "Бизнес идей" куонкурус тэрийбитим. Бастаан бэйэм гимназиябар эрз тэрийээри гыммытым. Онтон улуус атын нэһиликтэриттэн оҕолоро эмиз бэйэлэрин холонон көрүөхтэрин сөп дии санаабытым. Ол куонкуруспутугар 37 оҕо кыттыыны ылан, араас идизилээх үлэ бөбө кирибэт. Бастагы мизстэни, Маҕарас оҕото ылбыта. Кини тыа хаһаайыстыбатын салаатынан турбаза тэрийиэм этэ диин бизнес-былаанын көмүскээбитэ. Куорат, улуус киинин оҕолоро, ыччата, дьонно тыа сириттэн тэйдилэр, үлэбэ үөрэммэттэр диибит дии. Дьэ бу тэйбит дьон Маҕарас оҕото тэрийбит турбазатыгар тийэн, ынах ырга, от оттуурга, балыктыырга, сир астыырга үөрэнэллэр. Манна дьону тыа олобун кыһалҕатыгар, тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыга үлэлэһэбит. Бу оҕо бастаабыта, биисинэһин сайыннарыгар 200 тыһыынча солкуобайы бизрибитим. Иккис оҕо айти-технология хайысхатынан биисинэс идизитин көмүскээн иккис мизстэ буолбута. Кэнники кэмгэ бу хайысха тыа сиригэр эмиз улахан болломтону ылан эрз. Олохпут сорбото буолла. Уһус мизстэни — Бэрдьигэстээх оҕото ылбыта. Кини араас көтөрдөрү, кыра кыыллары иһтэн дьытээҕи дьобус зоопарк тэринэр туһунан биисинэс былаанын көмүскээбитэ. Бу оҕо хайыы үйэ тэринэн үлэли сылдьар. Мин саха сиригэр элбэх ыччат, дьон бэйэлэрин дьыалаларын тэринэн, арынан кыахтаахтык олоруохтарын, үлэлиэхтэрин, сайдыахтарын баҕарабын. Ол наадатыгар, оҕолору кыра эрдэхтэриттэн толкуйдатыаха наада.

— Тыһый, наһаа да маладьыас оҕолор. Тоҕо ыччакка буолбакка, ала чуо, оскуола оҕолоругар тэрийдин?

— Ити үс мизстэлэспит оҕолорго харчынан бизризмийэ бизрибитим. Бастаабыт оҕоҕо — 200 т.с. Бу харчы кини инникитин үөрэнэригэр, сайдарыгар барар. Кэлэр сылтан бу куонкуруска мизстэлэспит оҕолорго, биисинэстэрин үлэлэтэллэригэр харчы угуоҕум. Оҕо борбуйун көтөхтө даҕаны, тугу хамсанан, үлэлээн бииртэн бизиһи оноруохтаахпын диин толкуйдуур буолуохтаах. Оччотугар эрз, кини эрдэттэн ол идизитин тобуларыгар сыал-сорук туруорунан үлэлэһэн барыахтаах. Онтон сизтэрэн үөрэҕин талар, үлэлэһэ сылдьар. Оччотугар биһиги оскуолаттан киэн көрүүлээх, бөбө санаалаах, бигэ тирэхтээх оҕолору иһтэн таһаарабыт. Олохторугар оннук "мотивациялаах" улаппыт оботтон кулаһан киһи тахсыбат. Төрөппүттэрин бэлэмизгэр күннээҕинэн олорбоһо, инники олоҕор идизилээх, сыаллаах, туох үөрэххэ туттарсарын, тугу гынарын билэр, хараҕа умайа сылдьар оҕо оскуоланы бүтэриэхтээх. Мин, холобур, кыра эрдэхпиттэн харчыны аһыыр ас, таннар танас эрз курдук көрбөт этим. Харчылаах киһи сайдар, инникилээх буолар эбит, кыабырар эбит диин тебөбөр хатаабытым. "Социальной интеллигент" күүскэ сайдыбыта. Олоҕу оҕолуу харахпынан көрбөт этим. Тугу гынаахпына хайдах буоларбын толкуйдуур, ырытар, анаалыстыыр этим. Күннээҕи, ыйдааҕы, сыллааҕы сыалбын ситиһэргэ кыра да бытархайы мүччү тутпат этим.

Арассыыйа, Саха сирин орто таһымнаах дьонун көр ээ, хайдах олороллоруй?! Нэһиилэ тыыннаах сылдьар, кизнэ аһыыр астаах, быстах утууан эрз оронноох нэһиилэ сал саҕаттан салҕанан сылдьахтыбыт. Ол эрз туһугар өрө мөхсөбүт. Дьадаһы, бүгүн сиир килиэбэ суох кыаммат дьон туһунан этэ да барбаппын. Киһи санаата түһэрэ диин, баһыйар анаарыт манньк таһымна, туруктаах олоробут. Харчы кырыымчыга хайдахтаах да киһини сайыннарбат. Ол иһин, сахалар ырааҕы эргитэ көрөр харчы сатаан онорор, кыахтаах дьон буолуохтаахпыт. Оннук көлүөнэни иһтэн таһаарыахтаахпыт. Олоҕу кизник дайбаан көрүөхтээхпит, ырыбыт, сайдыбыт эмиз оннук үрдүк таһымнаах буолуохтаах. Оччобо эрз кыабырабыт уонна Арассыыйа ааттаахтарын кытары биир үктэлгэ биир тыпынан быһаарсар дьон буолабыт. Хас биирдии кыабырбыт киһи биир эмз оскуоланы "попечитель" быһыытынан көрүөхтээх-истизэхтээх, көмөлөһүөхтээх. Казахстанна оннук. Атахтарыгар турбут бизнесменнэргэ хас биирдиилэригэр сыһыарыллыбыт оскуолалардаахтар эбит. Биһизхэ эмиз оннук буолуохтаах. Биһиги оҕолорбутун өрө туттаһытына, оскуолаларга көмөлөстөхпүтүнэ эрз өрөспүүбүлүкэбигэр тыппалаах көлүөнэ кэлиэҕэ.

— Дьэ кырдык даҕаны, кыра эрдэххиттэн сыал-сорук туруорунан атаххар турбут киһи эбикиин. Эн курдук үтө санаалаах өрөспүүбүлүкэлэригэр бэриниилээх дьон элбии тураллара буоллар. Аһаҕас кэпсэтин иһин, махтал.

Сэһэргэстэ Туйаара СИККИЭР.

--- ОБЪЯВЛЕНИЕ ---

Уважаемые охотники!

Извещаем, что решением Улусной комиссии по проведению распределения 35 процентов разрешений на добычу охотничьих ресурсов, в отношении которых устанавливается лимит добычи, кроме дикого северного оленя тундровой популяции и соболя, о способе распределения разрешений на добычу охотничьих ресурсов, назначена дата проведения жеребьевки: 03 августа 2021 года в 15 часов 00 минут, жеребьевка будет проходить в онлайн-формате.

Ознакомиться с составом комиссии, информацией

по объему 35 процентов квот по видам, возрасту и полу охотничьих ресурсов, а также со списком поступивших заявок можно ознакомиться на официальных сайтах администрации Чуралчинского улуса: mo-churalchinsky.sakha.gov.ru и Министерства экологии, природопользования и лесного хозяйства РС (Я): minpriroda.sakha.gov.ru.

Прямой эфир жеребьевки будет транслироваться на инстаграм-канале: chugarchahunting2020 и ютуб-канале АУ РДНТ «Айылгы».

Комиссия.

Иннокентий Иннокентьевич Мотуев
аавтар 2001 снллааха бэрллбнб Тнраага
нэлнлнлнн орто оскулатын бнтрбннн
тушулуур аттестат снплнннн дннн суобунан
аавыллар.

Чуралчы улуунун олохтоо50, тапталлаах
кэргэним, агабыт, элэбит
ФЕДОРОВ Николай Константинович
бу дьыл от ыйын 24 күнүгэр ыараханньк ылдьан
олохтон туораабытын бары чугас аймактарыгар,
биһэр дьонугар диригиник курутуян туран
иһитиннэробит.

Кэргэнэ, оёолоро, күтүөтэ, сизэнэ.

Күтүр-аннарын тиздэллэр

- Бииргэ үерэммит үелээннэхтэрэ Федоров Николай Константинович олохтон туораабытынан кэргэнигэр, бииргэ үерэммит дүүгэлэригэр Эльвира Васильевнаба, оболорууг, сизнигэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгэр Чурапчы орто оскулатыгэр 1976-1986 оо. бииргэ үерэммит табаарыстара.

Саха АССР үтүөлэх механизатора,
«Октябрьской революция», «Бочуот знага»
уордьаннар кавалердара, Одьулуун нэһилиэтин
бочуоттаах олохтоо, ытык ырдыбаасын
ЯКОВЛЕВ НИКОЛАЙ ЕГОРОВИЧ

92 сааныгар ыалдын олохтон туораабытынан
оболоруугар, сизэнэригэр, бары аймахтарыгар
дириг кутурбаммытын тирээбит.

Одьюлуун нэһилизгин дьаһалтата,
кырдыадастарын Сэбиэтэ.

Ручейнай уулусса олохтоого, убаастабыллаах
ВАРЛАМОВ Павел Алексеевич
күн сириттэн барбытынан хэргэнигэр Татьяна Николаевнага,
оболоруугар, сизэнигэр дирин кутурбаммытын тизэдбит.

Кутурбаннарын тизрдэллэр:

- Чурагчы улуугун дуобакка үрдүк кылаастаах ыспарсымьана, норуот маастара Варламов Павел Алексеевич олохтон туораабытынан дэиэ кэргэнигэр, оболоругар дуобат федерацията, Чурагчы дуобатчытара.

--- АХТАН-САНААН---

Тапталлаах төрөппүттэрбитин үйэ-саас тухары өйдүү- саныы сылдыяхпыт

Киһи орто дойдуга кэлэн, олох олонорон, ыал буолан, ыччаттарданан, атахтарыгар туруоран, үтүө үгэстэри иитэн — такайан, сахалыы сизэр — майгы утумнанырын ситиһизхтээх. Олох кылгата, улууна Аар айыыларбыт айбыт соккунарынан, ирдэбиллэринэн олуктанан, хас биирдии киһиэхэ кээмэйэ туспа буоллаба. Арай олус күүскэ таптаһар, дьоллоохтук бииргэ олорбут дьон биир кэмнэ сизттиспитинэн олохтон туораан хаалаллара эмиз туспа дьылба, туспа ыйаах буоллаба.

Биһиги оёлооттор оёолоро күндү аҕабыт **Дмитрий Никитич**, тапталлаах ийэбит **Анастасия Васильевна** төһө да аһыйдарбыт, төһө да суохтаатарбыт төрөппүттэрбит көмүс унуохтарын сыа-сым курдук катэбэн кистээбиппит 40 хонуктарын аастылар. Бүгүн ийэбит олоҕун, сырдык ыратын сырдатаары бу ыстатыйаны таһаарабыт. Бииргэ уһуннук оҕорон, үлэни өрө тутан, ис сүрэхтэн таптаһан, иллээхтик, сахалыы сизиринэн дьолуннук олобу тэринэн олоруу ытык холобура дьиз сизинэргэ, хос сизинэргэ, билэр аймах дьонго, дьоммут аатын үрдүктүк ааттатаары, тизиртэхпит буоллун.

Анастасия Васильевна Собакина 1944 сэл сэтнннн 21 күнүгэр Чурапчы оройуонун Соловьев нэһилигээр, "Амма кытата" колхуос клинигэр Хахыйахха төрөөбүтэ. Ийэтэ Дьячковская Анна Николаевна, Хомподоов Николай Саввич - Күндү Бытык Күндүбэй улахан кыһа этэ. Төрөлүүт аҕата Кузьмин Василий Алексеевич -Үллэр Өлөксөй улахан уола, оччолорго ийэтэ Аана, Хатылыга кэргэнинэн колхуоска үлэлииллэрэ. Настаа оҕо сааһа оччотообу кэм ирдэбилинэн үлэбэ таайыһыллан, үөрөххэ умсугутуллан ааспыта. Ыллыыр талааннааҕа, мааны куластааҕа кыра эрдэбиттэн биллибитэ. Онон бэрт элбэх

кэнсирддэргэ улаатан ээрэ юыс
ситиһиилээхтик кытара, устуорт
көрүнэр гимнастикаба буолортон
ураты дьобурдааба.

Настаа 1952 сýллаахха Мырылаба Соловьев начальнай оскуолатыгар үерэнэ кирибитэ. Үерэбин салбаан, Мындабаайы сэттэ кылаастаах оскуолатын 1961 сýллаахха бүтэрбитэ. Настаа ахсыс кылааһы Чөркөөххө үерэнэн бүтэрэн, онно үерэнэр сýлларыгар музыкаба үтүлүччү дыбурдааба, күүстээх куопастааба биллибитэ, оччотообу араас ырыалары наһаа үчүгэйдик топорон ыллыра. Ол туһунаа бииргэ үерэммит оболоро билингэ диэри кини ыллаабыт ырыатын өйдүү, саныы сылдыаллар. Кыйыга, Чөркөөххө үерэнэр сýлларыгар, олобун анарынаан **Дмитрий Никитич Собакинныын** бииргэ үерэммиттэрэ, билсибиттэрэ.

Ийэтэ 1965 сьппаахха ыалдын ален, тулаайах хааланнар, балтытынаан Любалыын (Захарова Л.Н.) аймахтарыгар, убайдарыгар Хомподоеварга Мырылаба кёһөн кирибиттэр. Биир сьл 1965-1966 сс. Мырылаба сана аһыллыбыт дыссаакха үлэлэзбитэ. Салгыы үлэтин түмүктээт, Дьокуускайдаабы 1 №-дээх педучилище музыкальной отделенияыгар үөрэххэ туттарсан киирэр. Манна кини айылбаттан бэриллибит музыкальной слухтаах уонна куустээх куоластаах буолан, куонкуруһу холкутук ааһан, үөрэххэ киирбитэ. Очолорго оскуолаба бииргэ үөрэммит уола Дмитрий Никитич Собакин үөрэххэ туттарсан, Тыа хаһаайыстыбатын техникумун лугомелиоративнай отделенияыгар үөрэххэ киирбитэ, манна көрсөн бииргэ абитуриеннаан, өссө куустэ билсан, таптанан, күһүнүгэр тийиэн холбоһон, саахсапанан ыал буолаппар. Эдэр, устудьуон ыаллар сана ый курдук олоруттарын кэннэ, Дмитрий Никитичи Сэбизскэй Армия кэккэтигэр ыһыран, Муоратаабы Байыаннай Флокка 3 сьл сулууспалыыр.

Анастасия Васильевна 1968
 сүлжээххэ Дьокуускайдаагы 1
 №-дээх педучилище музыкальной
 отделениетыгар үөрэбин салбаан,
 1970 с. бүтэрэр. Маннайгы оботун
 Марианнаны ололонон олоордобуна,
 Солоньев агыс кылаастаах

оскулатын дирижтэрэ Гаврил Павлович Большаков ынырыгынан үөрэммит оскулатыгар музыка, ырыа учууталынан ананан үлэтин сабалаабыта. 1972 с. хэргэнэ Дмитрий Никитич үөрэбин бүтэрэн, Субуруускай аатынан соххоска, Хатылыга инженер-мелиораторынан ананан кэлэн үлэлиир, Анастасия Васильевна Хатылы орто оскулатыгар музыка, ырыа учууталынан көһөн тахсан үлэлиир.

Дмитрий Никитин 1974 сыллаахха
Субуруускай аатынан сохуос
Соловьевтаабы отделиениыгар
бригадыиринэн анаан, Мырылаба
каһен киирэн үлэлииллэр. Анастасия
Васильевна оболору ырыаба,
музыкаба үөрэтэрин таһынан
оскулаба, нэһилиэккэ буолар туох
баар уопсастыбаннай култуурунай-
маассабай үлэ кини көбүлээһининэн,
салайыытынан, үөрэтитинэн
ыппыллара, оскуола, нэһилиэк хора,
эр дьон, дьахтар ансамбыллара,
биирдиилсэн толорооччулар бу барыта
Анастасия Васильевна күннээби
үлэтин тубугэ этэ.

1975-1984 оо. Соловьев
8 кылаастаах оскуолатыгар
таһаарыылаахтык идэтинэн үлэлиир,
1984 с. Дмитрий Никитини Партия
райкомун бюротун уураабынан, сана
тэриллбит "Мындабайы" соххуоску
инженер -мелиораторынан анаан,
Мындабайыга көспүттэр. Анастасия
Васильевна Мындабайыга орто
оскуолага үлэбэ кирибит. Оскуолаба
очолорго кини идэтинэн миэстэ
суох буолан, продленнай группаба
баспытаатыланан үлэлээбит.
Оскуола оёопоругар "Чуораанчык"
ырыа ансаамбылын тэрийэн,
ырыаба үөрэппитэ, ансаамбыллар
күрэхтэригэр Чурапчы оройуонугар
бастаабыта. Бу үлэлиир сылларыгар,
нэһилиэк культурунай оёопор
актыбынайдык кыттыбыта. Хас
фестиваль, самодеятельнай кэнсизр,
зоналар кэнсизэрдэрэ, куонкурустара
кинитэ суох барбаттара. Маны
таһынан уопастыбаннай нагрузка,
зона начальнигынан талыллан
үлэттэн быыс булларбаттар этэ.
Соххуос ыһыллыбытын кэннэ
дойдуларыгар Мырылаба көһөн
кэлэн олохсуйбуттара. Анастасия
Васильевна оскуолатыгар музыка,
ырыа үчүуталынан пенсияба тахсыар

диэри ситиһиһилээхтик үлэлээбитэ. Оскуола, нэһилиэк художественнай самодетельность фестивалыгар 90-с сылларга элбэх ситиһиһилэрдээх этэ, бу барыта Анастасия Васильевна үлэтинэн, сыратынан ситиһиһилибитэ. 1993 сыллаахха Дирингэ ытыллыбыт аһаҕас өрөспүүбүлүкэтээби "Мин дууһаһылым" ырыа күрэһэр Анастасия Васильевна Гран-при хаһаайкатынан буолбута.

Анастасия Васильевна оюу-
иитигэ барыта 35 сүл үлэлээн баран,
1999 сыллааха ыалдьар буолан
үлэтигээн тохтообута. Өр үлэлээбит
сыралаах үлэтэ сыаналанан, "Саха
Өрөспүүбүлүкэтин үөһэбириитин
туйгуна", "Чураччылуулуункултууратын
сайдыытыгар кылаатын иһин"
"Соловьев нэһилиэгин сайдыытыгар
өнөтүн иһин" бэпиэлэринэн, райком,
райсовет, Мындабаайы сохуос,
Болугур, Соловьев нэһилиэгэрин
бачуотунай грамоталарынан, махтал
суруктарынан, "Үлэ бэтэрээһэ", "Улуу
Кыайы 50 сыла" мэтээллэринэн
наҕараадалаабыта.

Кэргэнинээн Дмитрий Никитич
Собакинныын ытык ыал буолан
олорбуттара быйыл күтүн 55 сылын
туолуохтаах этэ, кинилэр үс уол,
икки кыыс оҕолонон, элбэх сизэн, хос
сизэн тапталларын билэн, сахаҕы
сизринэн улахан олобу олорон
аастылар. Кинилэр сырдык, ыра
санаалара оҕолоругар, сизэннэригэр,
хос сизэннэригэр тийэн, ситэ
айбатахтарын кинилэр айыахтара,
тутуохтара. Чугас дьоммутун
сүтэрбит ыарахан кэммитигэр,
күүс-көмө, тирэх буолбут бар
дьоммутугар, чугас аймактарбытыгар,
Соловьев нэһилиэгин баһылыгар
Мария Филипповнаба, нэһилиэк
кырдыабаастарын сэбизтигэр
махталбытын тизэрдэбит.

Күндү ийзбит, абабыт сырдык
мессүеннэрин хаһан да умнуохлут
суоҕа, ахта-саныы сылдыяхпыт,
сүрэхпитигэр өрүү тыиннаах
буолуохут, Эһиги ааккытын үтүө
күннэрбитигэр үрдүктүк ааттыахпыт.
Махтанабыт дьоммутугар, сылаас
сыһыанньыт куруук сүрэхпитигэр
үгөнү түстүүргэ куус-көмө буолуо.

Оболоро, сизэннэрэ.

Ген. директор - Н.М. СТРУЧКОВА.
Классификация: директор - Л.В. ГОРОХОВА.
Шеф-директор - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.
2-я категория: директор - А.М. СЛЕПЦОВ.
Классификация: директор - М.В. ПЕТРОВА.
Технический директор - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОВ.

Төрийн татварачмыг: СӨ Бэрхэлдэрийдэ, Саяа Бэрхэлдэрийдэ, "Саяа Бэрхэлдэрийдэ" Сударыгын-ай автономий татварачмыг, 677000, Давуулай к, Ордонидэ уул, 31, 124 киб, тел/факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakharovs@yandex.ru, Российскай Федерация Россонидэ СӨ салгалтатвар 2020 с. бас айын 3 күнүр регистрациинг нукорд - ПИ №ТУ14-00559.

Элсэлтийнхээ гадаргуунаа:
678870, Чураг-ын сал, Карл
Маркс уул, 26 "б".
Төлөвүөннэрбит:
эрэлзэлтэр - 41-332
отделнар - 41-266
E-mail: sanacoh@mail.ru
сайт: sanacoh.ru,
instagram: @sanacoh

Бүтээгдэхүүн саялаг: № 51 (11804)
Кээмийн: 2 бэл. литр
Ажсаана 1150. Хаймалт сүүлчтэй: 20

Աստղը զնայար նկատար առան բնության
հասկացողությամբ առանց օրի տեղեր
հիշմունքով հիշում են նաև սիրտը
և բնականությունը։ Այսպես էլ մենք կրկին
հիշում ենք։

Хайхат бичээсээ бэриллэр графика: 16 х 00 м. Бичээсээ бэриллэн: 16 х 00 м. "Сэхэбээт" автономнэй тээрилтэн "Сана олох" хайхат арадаасийтгигэр 29.07.2021 с. офоолта бичээтэннэй Типография задырыйна: 678570, Чуралны сал, Харл Марк уул, 26 "а", Индекс: ПИ964. Хайхат надиллэа бимдээ: бээтэннэй тээсэр